

Livslang Læring

Hvordan lærer mennesker?

I Planlagt, autoriseret læring:

Institutioner: ungdomsuddannelser
højere uddannelser (seminarier, univ. - -)
videreuddannelser, kursusvirksomhed
højskoler
aftenskoler

Oplæring: lærlingeforhold
arbejdspladsoplæring

II Ikke planlagt, tilfældig, uautoriseret læring:

i familien
på jobbet
på fodboldbanen
på biblioteket
i aftenskolen
i vennekredsen
på diskoteket
på gaden
i biografen, på teatret, under koncerten - -
ved TV
i klubber - - -
gennem læsning af aviser, bøger, tidsskrifter - - -

Nordisk Inklusion

Funktionshæmninger opfattes i dag også som relationen mellem samfundsindretningen og den enkeltes tilstand

Det relationelle synspunkt giver et tiltrængt blik på holdninger og indretninger, der kan udelukke nogle fra at deltage på lige fod med andre

Ansvar for deltagelse omfatter alle og omfatter alle samfundets aktiviteter, uddannelse, bolig, arbejde, fritid

Derfor er holdninger til mennesker med særlige behov også en væsentlig del af inklusionen

Nordisk Inklusion

FN's standardregler for ligebehandling af handicappede 1994

” I tilfælde, hvor det almindelige skolesystem endnu ikke i tilstrækkeligt omfang opfylder alle handicappedes behov, kan man overveje at gøre brug af specialundervisning.

Dens formål bør være at forberede eleverne til undervisning i det almindelige undervisningssystem.

Kvaliteten af en sådan undervisning bør svare til den standard og de mål, der gælder for den almindelige undervisning, og bør være knyttet tæt sammen med denne - - -

- - - De enkelte lande bør stræbe efter en gradvis integrering af specialundervisning i den almindelige undervisning. ”

Nordisk Inklusion

Integration - Inklusion

Fysisk integration

indebærer, at kursister med særlige behov er fysisk placeret i samme skolebygning som ”normale”

Funktionel integration

indebærer fælles udnyttelse af fælles ressourcer, som f.eks. lokaler, undervisningsmidler, kantine, skoleledelse m.m.

Social integration

indebærer, at kursister med særlige behov indgår i et fællesskab med andre, har regelmæssig kontakt med dem og opleves af andre og af sig selv som en naturlig del af dette fællesskab

For at der kan være tale om inklusion, skal den sociale integration også være til stede!

**Kursister skal i undervisningen
opleve noget, der er større
end dem selv.**

De skal se lyset!

seminarielærer Vibeke Petersen, Århus

21.03.00
overh.244
BH/bh

Undervisning handler om at stræbe!

Vi er, hvad vi udfordres til at blive!

Charlotte Ringsmose 2006

28.09.06
overh.455
BH/bh

Dannelse består helt overordnet af to dele.

En individualisering, hvor det gælder om at blive sig selv.

En socialisering, hvor det gælder om at blive bevidst om, at man er en del af en større sammenhæng.

Joakim Garff, Kierkegaardexpert
2007

17.06.07
overh.459
BH/bh

Lov om ungdomsuddannelse for unge med særlige behov

- Målgruppe:** Unge, der ikke har mulighed for at gennemføre en anden ungdomsuddannelse
- Formål:** De unge skal opnå personlige, sociale og faglige kompetencer til en så selvstændig og aktiv deltagelse i voksenlivet som muligt og evt. til videre uddannelse og beskæftigelse.
- Varighed:** De unge har et retskrav på en 3-årig uddannelse.
- Visitation:** Ungdommens Uddannelsesvejledning indstiller unge til optagelse på ungdomsuddannelsen.
- Tilrettelæggelse:** Uddannelsen skal tilrettelægges under hensyntagen til den enkelte unges kvalifikationer, modenhed og interesser (afklaringsforløb på op til 12 uger) Der udarbejdes en individuel uddannelsesplan, som justeres efter behov.
Ungdomsuddannelsen skal udgøre et planlagt og koordineret forløb.
- Indhold:** Uddannelsen består af undervisning og praktiske aktiviteter, herunder praktik i virksomheder og institutioner, ophold på daghøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler, håndarbejdsskoler, højskoler, produktionsskoler, erhvervsskoler, værksteder m .m.

**Undervisnings-
områder:**

Fag og aktiviteter, herunder boundervisning, der fremmer personlig udvikling og mulighed for at deltage selvstændigt og aktivt i samfundslivet.

Fag og aktiviteter, der fremmer evnen til at indgå i sociale sammenhænge og til at få et selvstændigt og aktivt fritidsliv.

Fag og aktiviteter, der fremmer udvikling af kompetencer til brug i uddannelses- og beskæftigelses-situationer.

Praktikdelen:

skal bibringe den unge:

**arbejdserfaring og jobkvalifikationer
samt personlige kvalifikationer**

**kvalifikationer for at opnå fastere til-
knytning til arbejdsmarkedet og for at
kunne deltage i et aktivt voksenliv**

**indsigt i strukturen og arbejdsforholdene
på en arbejdsplads.**

**Det grundlæggende nye er,
at interessen er flyttet
fra et tilbageblik på ”ondets rod”
til en opdagelsesfærd ind i det muliges land**

(Fabricius og Heilmann 2002)

Uden et mål kan du ikke score!

22.09.08
stu08.1
BH/bh

Litteratur:

Tidsskriftet Specialpædagogik, nr. 4, aug. 2008

Handicapidrættens Videnscenter's hjemmeside med referat af 2 landsdækkende konferencer og STU i foråret 2008

Projekt "Nordisk Inklusion", se www.dpu.dk/nordisk-inklusion

Projekt "VUL", se Tidsskriftet Specialpædagogik, nr. 2, april 2004

STU

Generelle problemer:

Politikerne afstikker rammer og vilkår, som ikke er i overensstemmelse med loven og dens intentioner

Organiseringen af de mange forskellige individuelle forløb

lærerskemaerne
de mange forskellige målgrupper
samarbejdet med de andre aktører

Hverken Undervisningsministeriet, Forstandersamrådet, Danmarks Lærerforening eller andre sørger for:

at arrangere konferencer om den nye lov og dens muligheder
at etablere efteruddannelse for lærerne på STU

STU skolerne kender knapt nok hinanden, og der er formodentlig kun sporadisk samarbejde

STU

Målgrupperne:

**Alle unge, der ikke kan bruge det almindelige
uddannelsessystem:**

Mennesker med udviklingshæmning

Mennesker med sociale og emotionelle problemer

Mennesker med psykiske vanskeligheder

Mennesker med ADHD

You name it!

STU

Hvad har de oplevet indtil nu?

Det er vigtigt, at de får lejlighed til at fortælle deres livshistorie på godt og ondt.

Der bør udarbejdes en disposition.

Fortællingerne kan foregå i plenum, i mindre grupper eller eventuelt alene med læreren.

Det er den enkelte, der bestemmer, hvad der skal fortælles.

Der bør være lejlighed til at stille uddybende spørgsmål fra tilhørerne.

STU

Hvad har de generelt oplevet indtil nu?

Mobning

Utilstrækkelige skolekunderskaber

Mindreværdsfølelse

Sociale nederlag

Vanskelige hjemlige forhold

Derfor reagerer de ofte uhensigtsmæssigt:

Pjækkeri

Indadvendthed

Udadvendthed

Dårlige bekendtskaber

STU

Hvilke livsbetingelser har de?

Det er skolernes opgave – lærere såvel som ledere – at skaffe sig viden om de livsbetingelser og muligheder, der findes i lokalsamfundet.

Det er også opgaven hele tiden at holde sig à jour med udviklingen.

Det er endvidere opgaven at påvirke livsbetingelserne for målgrupperne i positiv retning!

Skolerne bør derfor:

Følge med i den lokale udvikling.

Deltage i debatten om målgruppernes livsvilkår

Arrangere temadage e.lig. for målgrupperne

Deltage i eller arrangere konferencer e.lig. om målgruppernes livsvilkår

STU

Formål:

De unge skal opnå personlige, sociale og faglige kompetencer til en så selvstændig og aktiv deltagelse i voksenlivet som muligt og evt. til videre uddannelse og beskæftigelse.

STU

Hvad møder eleverne på STU?

Her bliver mine meninger taget alvorligt

Her bliver mine drømme taget alvorligt

Her giver lærerne mig plads

Her møder jeg lærere, der tror på mig

Her bliver jeg ikke gjort til grin, mobbet, drillet

Her forventes der engagement af mig og mine kammerater

**Her føler jeg, at jeg har en betydning, at jeg yder noget,
som værdsættes af lærerne og af mine kammerater**

STU

Den individuelle tilgang, ejerskabet til uddannelsen

Uddannelsesplanen er det vigtigste daglige redskab for elev og lærer

Uddannelsesplanen kan suppleres med

**porteføljer
billedbøger
logbøger**

Læreren må sørge for at afsætte tid til den enkelte elev

Arbejdet med uddannelsesplanen kan ofte også ske i fællesskab med andre elever, således at der bliver mulighed for at diskutere hinandens planer og disses indhold

Med disse redskaber sørger læreren for at fastholde den enkelte elev i ansvaret for egen læring og egen uddannelse.

DEN INDIVIDUELLE UDDANNELSESPLAN

Uddannelsesplanen

tager udgangspunkt i kursistens forudsætninger, færdigheder og behov

beskriver mål, indhold og metoder

Gennem arbejdet med uddannelsesplanen (den levende uddannelsesplan) får eleven:

indflydelse på undervisningsforløbet

overblik over det, hun er i gang med at lære

viden om og forståelse af mål og delmål

reelt medansvar for egen læringsproces

selvindsigt

Den individuelle undervisningsplan tjener som

arbejdsredskab i forholdet lærer – elev

arbejdsredskab i samarbejde

grundlag for evaluering

**Vores vaner udgør op mod halvdelen
af årsagerne til,
at vi ikke når vores mål**

Afklaringsforløbet

Det er her, eleverne skal føle forskellen fra det, de har oplevet før i folkeskolen, hjemme hos forældrene eller hvor de ellers er færdedes!

Jeg er på en uddannelsesinstitution med værdige forhold.

Jeg bliver som menneske taget alvorligt.

Min mening bliver der lyttet til.

Der bliver stillet krav til mig.

Jeg har mulighed for medindflydelse.

Indhold:

Tests, f. eks. PAS

Konkurrencer (idræt, kunst, madlavning,

Dans, selskabslege, kortspil, fester

Ekskursioner

Gruppearbejde

Lærerfri aktiviteter med eller uden videoovervågning

Diskussioner af relevante emner i større eller mindre gruppe

Afdække egne og hinandens profiler

Udarbejdelse af individuelle uddannelsesplaner

Indholdet. II

Målrettede ekskursioner i ind- og udland

Lærerfri aktiviteter

De skal lære at insistere på selv at gøre det, de kan

Egen hjemmeside – mail – sms

Sats på delkompetencer

Rådgivnings- og vejledningstimer (individuelle eller i gruppe)

Velforberedte møder om f.eks. uddannelsesplanen med

eleven

eleven og forældrene

eleven, forældrene og socialforvaltningen

eleven og praktikvært eller andre

”Forældremøder” i form af diskussionsaftener med f.eks. forældre og/eller sagsbehandlere

Indholdet. III

Brug ULF folk og andre kompetente mennesker med udviklingshæmning som undervisere

skal jeg have børn?

hvordan er det at bo i et bofællesskab?

Hvordan er det at arbejde på et værksted?

Brug andre relevante undervisere:

praktikværter

forældre

højskolefolk (lærere – elever)

fagforeningsfolk

lærere fra andre uddannelsesinstitutioner

folk fra sportsforeninger, klubber m.m.

Respektfuld dialog mellem lærer og elev

30.10.08
stu08.24
BH/bh

Metoderne I

Den individuelle uddannelsesplan

**dagligt arbejdsplan
hvad er det, jeg kan bruges til?
hvad mangler jeg?
hvordan og hvor lærer jeg det?
arbejde med mål og delmål**

Lav eget CV og revider det med jævne mellemrum

Arbejdspraktik *)

Ophold på højskoler m.m. *)

Praktikdelen

Mål: At bibringe eleven viden og erfaringer med henblik på at opnå en fastere tilknytning til arbejdsmarkedet.

Udvikling af personlige og sociale kompetencer.

Indhøste erfaringer, der fremmer aktiv samfundsdeltagelse.

Praktikken er en væsentlig del af den samlede uddannelse, og som sådan skal den målsættes.

Den individuelle praktikplan skal bl.a. indeholde:

Opgørelse over, hvad praktikanten kan tilbyde

Beskrivelse af de opgaver, arbejdsgiveren ønsker løst

Hvad skal eleven lære?

Hvilke formål har praktikken?

Praktikanten skal orienteres om virksomheden.

Arbejdsgiveren skal orienteres om praktikanten

Der skal evalueres (skriftligt, billeder)

Ophold på andre skoler og institutioner

Mål: Ophold på daghøjskoler, efterskoler, husholdnings-skoler, håndarbejdsskoler, højskoler, produktions-skoler, erhvervsskoler, værksteder og andre institutioner udgør elementer i den samlede uddannelse, og skal som sådan bidrage til, at eleven kan få en så selvstændig og aktiv deltagelse i samfundslivet som muligt.

Opholdene skal endvidere bidrage til at fremme den personlige udvikling og mulighederne for en nærmere tilknytning til arbejdsmarkedet.

Den individuelle opholdsplan skal indeholde:

Redegørelse for, hvorfor eleven har valgt stedet.

Redegørelse for de øvrige elementer i elevens uddannelsesplan

Beskrivelse af, hvad stedet tilbyder.

Hvad skal eleven lære?

Hvilke formål har opholdet (mål og delmål)?

Stedets personale skal orienteres om eleven.

Der skal evalueres (skriftligt, billeder)

Metoderne II

Hvem er jeg?

PAS (e.a.) individuel og i gruppe

Sociale afdækninger med efterfølgende diskussioner

Holde foredrag for hinanden om sig selv

Diskussioner om, hvem jeg, du, vi er

Hvilke muligheder har jeg / vi?

Hvilke realkompetencer har jeg (se CV)?

Hvilke realkompetencer kan jeg få? Hvor?

Arbejde med det, jeg mangler i forhold til uddannelsesplan og ønsker

Metoderne III

Fremtidsværkstedsmetoden

Idéafdækningsmetoden

Fantasirejser

Styrede diskussioner i grupper og i plenum

Elevforedrag om

**egen praktik, med efterfølgende diskussion
min mors arbejde
en film, jeg har set
en aktuel begivenhed**

Et foredrag skal være velforberedt ("lektie")

**Du har brug for, at der er andre mennesker,
der har fornemmelse for dit talent**

Peter Aalbæk Jensen

Metoderne IV

Fag:

Det er vigtigt, at fagene bliver opfattet og præsenteret som redskaber på linie med andre aktiviteter (også i forhold til forældrene). Fagene må ikke blive mål i sig selv.

Fagene vil som oftest blive givet som kort og målrettet kursusundervisning:

**mål og vægt
praktikrelaterede danskkurser
tekstbehandling
regneark
egen hjemmeside
sms
kunst
musik
idræt**

Metoderne V

Dramatik, ikke som fag, men som metode

Dramatik som formidling til andre (forældre, praktikværter, sagsbehandlere m. fl.)

Netværksopbygning

**gå i biografen sammen i mindre grupper
tage på rejse sammen, f.eks. med ULF
gå til fodboldkamp sammen
invitere gæster og rapportere næste dag**

Lære at sige til og fra

Brug af digital kamera - lav billedbøger og billedreportager

Metoderne VI

Væk med al børneundervisning – lad dem føle, at de bliver betragtet som unge, ansvarlige mennesker, der konfronteres med relevant undervisning, hvor de selv spiller en aktiv rolle.

Sørg for et voksent, pænt, appetitligt miljø

Afslut hvert år med en højtidelig translokation

Lærerfri aktiviteter befordrer ansvarsfølelse

Henlæggelse af aktiviteter til steder, hvor andre unge færdes

Skab et ikke isoleret inspirerende ungdomsmiljø

STU

Samarbejdsrelationerne:

Lederne og lærerne skal ud i livet!!

Der skal etableres samarbejde og dialog med:

erhvervslivet

personalet i de beskyttede boliger

klubberne

diskotekerne

spejderne

personalet i de beskyttede værksteder

de andre ungdomsuddannelsesinstitutioner

højskoler, produktionshøjskoler - - - -

fagforeninger

ULF

-
-
-

STU

Det udadvendte arbejde:

Opsøg ildsjælene hos samarbejdspartnerne

Arranger dialogmøder med samarbejdspartnerne

Giv plads til andre unge på skolen (f.eks. til musik)

Brug repræsentanter for samarbejdspartnerne som gæstelærere

Henlæg undervisning og andre aktiviteter til steder, hvor andre unge færdes

Trondheim modellen

Hjælp disse mennesker med at vise, at de har kvaliteter

Brug medierne

Fortæl om de gode cases

Lad eleverne skrive læserbreve

Brug eleverne som lærere / foredragsholdere

**når der er besøg på skolen
ved forældrearrangementer
i den daglige undervisning**

STU

Stort set alle de uge har brug for:

miljøskifter

at prøve at bo et andet sted end hos forældrene

at finde nye venner

at få ansvar for opgaveløsning

at opleve nye udfordringer

at prøve at have hjemve, være nervøs, bange

at møde mennesker med en helt anden måde at tænke på

at møde fremmede sprog, skikke, normer

STU

De professionelle (ledere og lærere) bør sætte en ære i at vise, at også kommunikationssvage og andre svage grupper kan have stor glæde af STU.

Også på dette område er der brug for eksperimenter!

STU

Generelle problemer I:

Politikerne afstikker rammer og vilkår, som ikke er i overensstemmelse med loven og dens intentioner

**for lille økonomi
nogle grupper nedprioriteres eller udelades**

Organiseringen af de mange forskellige individuelle forløb

**de mange forskellige målgrupper
samarbejdet med de mange aktører
lærerskemaerne**

Hverken Undervisningsministeriet, Forstandersamrådet, Danmarks Lærerforening eller andre sørger for

**at arrangere konferencer om den nye lov og dens muligheder
at etablere efteruddannelse for STU lærere**

STU

Generelle problemer II:

STU skolerne / -udbydere kender knap nok hinanden, og er formodentlig kun sporadisk samarbejde

Lovens ekskluderende tankegang (særlov)

Hvordan skabes det ungdomsmiljø, som målgruppen har brug for – og i et samspil med andre unge?

Projekt VUL

(Voksenspecialundervisning – Udviklingshæmmede – Livsvilkår)

Formål: En kortlægning af udviklingshæmmedes livsvilkår set med deres egne øjne samt et billede af, hvilke ønsker og behov de selv mener at have.

Målgruppe: Mennesker med udviklingshæmning, der er forholdsvis velfungerende

Forskningsinst.: Danmarks Pædagogiske Universitet

Metode: Gruppeinterview

Resultater: Mennesker med udviklingshæmning er forbavsende utilfredse med samfundets ydelser:

de føler sig diskrimineret og klientgjort

de mangler valgmuligheder

de bliver anbragt og har få rettigheder

de mangler selv- og medbestemmelse

de føler sig ikke inkluderet i samfundet

de bliver af og til udnyttet

Der var dog også eksempler på tilfredshed

**Du har brug for,
at nogen sparker dig ud i noget,
du ikke selv tror,
du kan magte.**

Først da rykker potentialet!

Peter Aalbæk Jensen

Projekt Nordisk Inklusion

- Formål:** At undersøge, om specialundervisning for voksne kan medvirke til at fremme inklusion for de forskellige målgrupper
- Målgruppe:** Alle voksenspecialundervisningens målgrupper
- Forskningsinst.:** Øverby Kompetensesenter, Norge
Det Pædagogiske Universitet i Island
Høgskolan Kristianstad, Sverige
Danmarks Pædagogiske Universitetsskole
- Metode:** Sammenlignende gennemlæsning af lovene

Besøg på udvalgte centre i de nordiske lande
- Resultater:** Vidt forskellige holdninger bag lovgivningerne
- I Norge er der kun én lov, gældende for alle borgere. Alle har ret til tilpasset oplæring.
- I Sverige har kun mennesker med udviklingshæmning og med sent erhvervet hjerneskade ret.
- I Island findes ingen specialskoler for børn og unge
Voksenspecialundervisningen foregår så vidt muligt i tæt samarbejde med tilsvarende tilbud
- I Danmark har man en *særlov* (nu 2 særlove), der til gengæld giver gode muligheder for at tilgodese målgruppernes behov

Der skal være plads til følelserne og drømmene

jeg-støttende-samtaler

**Mennesker med handicap oplever
sjældnere følelsen af lykke end den
gennemsnitlige dansker**

Vejen til lykke går gennem normalitet

**Årsagen er, at samfundet og vi andre
behandler mennesker med handicap
anderledes**

prof. Christian Bjørnskov
Handelshøjskolen
Århus Universitet

Uden drømme - intet liv!!!

(Kate Bülow, 2008)

Hvordan skaber vi en ungdomsuddannelse for unge med særlige behov?

- 0 Forskningsprojekter
  - Projekt VUL
  - Projekt Nordisk Inklusion
- I Lov om ungdomsuddannelse for unge med særlige behov
- II Hvem er de?
Hvad har de oplevet indtil nu?
Hvilke livsbetingelser har de?
- III De unge i centrum
  - målet med STU
  - respekten for eleverne
  - hvad skal der til, for at de føler sig som ligeværdige mennesker
  - den individuelle tilgang, ejerskabet til uddannelsen
- IV Hvordan lærer mennesker?
- V Indholdet – hvad skal/kan de lære?
  - hvem er jeg?
  - personlige, sociale og faglige kompetencer
  - hvilke muligheder har jeg?
- VI Metoderne
- VII Samarbejdsrelationerne
- VIII Generelle problemer
- IX Afslutning

Hvem er jeg?

Lærer, speciallærer

**1960 – 1971 Fagundervisning i realskole, handelsskole, seminarium
m.m.**

3½ år på Grønland

30 år på ASV Horsens som forstander

**siden 2003 free lance underviser på seminarier, University Coll.
m.m. i Danmark og Norge**

2003 – 2008 forsknings- og projektmedarbejder på DPU

2003 – 2008 bestyrelsesmedlem af Djurslands Folkehøjskole

2003 - formand for Hvide Hest Venneforening

2008 - næstformand for Adversery Board ved KRH

2008 - seniorkonsulent (20%) på Øverby Kompetensesenter

**Kender gennem 40 år målgrupperne og har arbejdet med dem i
praksis**

**Har arbejdet teoretisk/forskningsmæssigt med målgruppernes
livsvilkår**

i bofællesskaberne

i forhold til deres forældre

i forhold til jobs

i forhold til lovgivningen (serviceloven)

**Har været med til at iværksætte alternative bo-, arbejds- og
fritidsforanstaltninger i Horsens**

**Har studeret alternative undervisnings-, bo-, arbejds- og fritidstilbud
i de nordiske lande**

**Har læst Lov om ungdomsuddannelse for unge med særlige Behov,
men har ingen praksiserfaring med denne lov.**

Leif Buch-Hansen

seniorrådgiver

Mail: leifbuchhansen@yahoo.dk leif.buch-hansen@komsa.no

23.10.08
stu08.9
BH/bh

Indholdet

Væk med al børneundervisning – lad dem føle, at de bliver betragtet som unge, ansvarlige mennesker, der konfronteres med relevant undervisning, hvor de selv spiller en aktiv rolle

Målrettet kursusundervisning, som man melder sig til, og som man er motiveret for

Emne- og temaundervisning

**rettigheder og pligter
uddannelsesmuligheder
jobmuligheder
netværksdannelse
demokrati, bredt forstået**

Lær dem at knytte sig til hinanden frem for til læreren

Diskussioner i større eller mindre grupper om relevante emner

Rollespil om deres eget liv og det, der optager dem

”Vildmarks”aktiviteter

VUL

Voksenspecialundervisning – udviklingshæmmede – livsvilkår

Konkrete forslag fra de udviklingshæmmede til *dem selv*:

Vi skal blive bedre til at sige fra

Vi skal blive bedre til at sige vores mening, for den er god nok

Vi skal blive bedre til at tage ansvar

Vi skal blive bedre til at støtte og bruge hinanden

Vi skal søge indflydelse på ASV'ernes tilbud og stille krav til dem

Vi skal stå sammen i ULF

Vi skal give udtryk for, at vi kan lide, at der bliver stillet krav til os

Et meningsfyldt arbejde styrker os – vi skal kæmpe for at få meningsfyldt arbejde

Brugerråds- og bestyrelsesposter styrker os, men vi skal uddannes til det

Vi vil have seriøse afgangsbrevise og vore egne CV'er

Vi skal gå i dialog med politikerne

Vi skal dyrke vore få og svage netværk, så de bliver stærke og værdifulde for os